

**UNIVERSALIŲ DAUGIAFUNKCINIŲ CENTRŲ
(UDC) STEIGIMAS IR PLĖTRA:
UDC MODELIO APRAŠAS
DOKUMENTO PROJEKTAS**

Data	2008
Versija	ORIGINALAS

Vykdytojas	Užsakovas
UAB „Eurointegracijos projektai“	LR Švietimo ir mokslo ministerija
	

Vilnius, 2008

TURINYS

1. ĮVADAS IR BENDROSIOS NUOSTATOS	3
2. VEIKLOS ORGANIZAVIMAS	5
3. STRUKTŪRA, VALDYMAS	9
4. EDUKACINĖS VEIKLOS; VEIKLOS MODELIŲ TRUMPAS PRISTATYMAS	11
5. IŠVADOS	19

1. ĮVADAS IR BENDROSIOS NUOSTATOS

UDC modelio aprašas parengtas remiantis Lietuvos ir užsienio ekspertų interviu, savivaldybių apklausos duomenimis bei literatūros analize.

Modelis – tai sąlyginis tiriamo objekto vaizdinys, apibūdinantis idealią situaciją. Vadinasi, UDC modelį galima apibrėžti kaip pageidaujamą universalaus daigiafunkcinio centro veiklos sistemą.

Siekiant, kad modelio aprašas būtų išsamus, jame pateikiami atsakymai į šiuos pagrindinius klausimus:

- Kokios paslaugos dabar yra teikiamos švietimo, edukacines ir sociokultūrinės paslaugas išplėtojusiose institucijose ir kokios gali ar turi būti teikiamos UDC;
- Kokioms amžiaus grupėms skiriamos ir turėtų būti skiriamos UDC paslaugos;
- Kokie turėtų ar galėtų būti UDC darbuotojai;
- Koks galimas UDC valdymas, organizavimas ir finansavimas.

Modelio apraše taikoma Techninėje užduotyje nurodyta struktūra.

Kontekstas. Globalizacija, nuolat didėjančios informacijos apimtys, greita visuomenės kaita ir skaidymasis – tai išbandymai, kurie žymiai padidina švietimo socialinio ir kultūrinio vaidmens svarbą. Visuomenė geba reaguoti į šiuos išbandymus tik tada, kai švietimo sistema yra moderni, prisitaikanti ir atvira nuolatinei kaitai bei naujoms idėjoms. Globalizacijos poveikis be kitų gyvenimo sričių jaučiamas visose švietimo grandyse ir lygiuose: ikimokyklinis ir priešmokyklinis ugdymas, bendrasis lavinimas, suaugusiųjų tęstinis mokymas bei kt. Šis poveikis nėra vienodas skirtingiems švietimo lygiams, atskiroms institucijoms bei atskiroms geografinėms vietovėms dėl įvairių priežasčių:

- gyventojų skaičiaus mažėjimas, neužtikrinantis net kartų kaitos. Pvz., per pastaruosius 3 metus santykinė vaikų dalis bendroje gyventojų struktūroje sumažėjo 0,6 procentiniais vienetais, gimimų skaičius kaime sumažėjo daugiau kaip 5,2 proc.;
- gyventojų kaime santykinai didelis (palyginus su ES šalimis) lyginamasis svoris bendroje gyventojų struktūroje ir kaimo nykimo tendencijos – kaimo vietovėse gyvena 33,3 proc. Lietuvos gyventojų (urbanizacijos lygis). Tai smarkiai didina paslaugų kaimo vietovėse plėtos poreikį, kuris nėra tenkinamas;
- švietimo įstaigų reorganizavimas, atsižvelgiant į ekonominio naudingumo principus, uždariant neefektyviai veikiančias (nuostolingas) mokyklas. Paprastai šios „nenaudingos“ mokyklos uždamos kaimo vietovėse, kur mažesnis vaikų skaičius. Kaimo vietovių švietimo įstaigų tinklas nėra efektyvus, reformų ir reorganizavimo pasekmė – dalis kaimo vietovių priskiriama prie didesnių centrų švietimo aprūpinimo infrastruktūros (sprendžiant mokinių vežiojimo problemas), tačiau tokiu būdu nesprendžiamos kitokios kaimo vietovių problemos: nepakankama mokymosi motyvacija, didesnis „iškritimo“ iš nuosekliojo mokymosi proceso mastas, vėlesnė mokymosi starto pradžia, prastesni mokymosi pasiekimų rodikliai, nepakankamas socialinės atskirties grupių įtraukimas į mokymo (ir atitinkamai bendruomeninio gyvenimo) procesą;
- skirtinga švietimo įstaigų ir jų teikiamų paslaugų koncentracija, atsižvelgiant į gyventojų tankumą. Lietuvoje, palyginus su ES šalimis, pastebimas didesnis kaimo gyventojų skaičius (santykinė dalis bendroje gyventojų struktūroje). Tai kelia švietimo prieinamumo kaimo vietovėse klausimą, kadangi miestų (ypač – didmiesčių) švietimo sistemos yra labiau subalansuotos – geriau ir greičiau prisitaiko prie pokyčių, racionaliau organizuoja paslaugų teikimo procesą (negu kaimo vietovėse). Pvz., Lietuvos namų ūkių tyrimo duomenys rodo, kad internetiniu ryšiu naudojasi apie trečdalis miestuose ir tik apie 11,2 proc. kaimo vietovėse įsikūrusių namų ūkių. Akivaizdu, kad būtent švietimo ir mokymo institucijoms tenka pagrindinis

vaidmuo, siekiant mažinti atskirų regionų skaitmeninę atskirtį, gerinant mokymosi paslaugų prieinamumą.

Minėtosios tendencijos leidžia teigti, kad kaimo vietovėse nėra užtikrinama pakankama švietimo paslaugų pasiūla ir paslaugos kokybė (iš dalies ribojama paslaugų gavėjų teisė pasirinkti švietimo įstaigą, paslaugos apimtį) bei paslaugų prieinamumas (lyginant su stambesnėmis gyvenvietėmis, kaimo vietovėse pastebimas didesnis atstumas iki švietimo įstaigos, švietimo srities darbuotojų kvalifikacijos skirtumas ir pan.). Sprendžiant šias problemas, dalis Lietuvos savivaldybių kuria ir diegia liberalią modernią švietimo, apimančio įvairias amžiaus gyventojų grupes ir jų poreikius, idėją, įgyvendinamą per universalius daigiafunkcinius centrus.

Bendrosios nuostatos. Universalus daigiafunkcinis centras (UDC) – švietimo, kultūros ir socialines paslaugas vaikams bei vietos bendruomenei teikianti įstaiga, kurios veiklos gali būti ikimokyklinis, priešmokyklinis, papildomas ir kitas neformalus vaikų ugdymas, vaikų priežiūra dieną, neformalus suaugusiųjų švietimas, švietimo pagalba, specialusis ugdymas, nuotolinis mokymas pagal formaliojo ir neformaliojo ugdymo programas ar jų modulius, pramoginė, sociokultūrinė, meninė vaikų ir suaugusiųjų veikla ir pan. Centro atliekamų funkcijų apimtį ir tikslines grupes nustato vietos savivaldos institucijos, įvertinusios vietos bendruomenės poreikius.

Būtina pažymėti, jog daigiafunkcinių centrų idėja atliepia regionų plėtos idėjas kur vienoje vietoje kompleksiškai vykdomos programos padės užtikrinti socialinę sanglaudą bei socialinį stabilumą. Regionų plėtra siejama su vietos bendruomenių ir tikslinių grupių dalyvavimu apibrėžiant poreikius, formuluojant atitinkamus prioritetus ir dalyvaujant bendrame regiono strategijų valdyme (Baltijos šalių kaimo bendruomenių partnerystės programa Kaimo gerovės plėtrai. Veiksmingos partnerystės grupės, p. 14). Šiuo metu dėl valstybinio finansavimo trūkumo ribojamas tinkamo lygio visuomeninių paslaugų teikimas. Kaimo bendruomenė linkusi savo problemų sprendimą deleguoti kitiems, todėl itin svarbi sprendžiant socialinę sanglaudos problemas iškyla sustiprinti kaimo bendruomenės ir kaimo aplinkoje veikiančias nevyriausybinės organizacijas, piliečių iniciatyvines grupes. Siekiant socialinės sanglaudos kaimo, mažų gyvenviečių, miestelių aplinkoje turime rasti tinkamus lyderius, galinčius užtikrinti įvairių socialinių paslaugų infrastruktūros plėtrą – jas priartinti prie kaimo žmonių. Daigiafunkciniai centrai, teikiantys įvairias paslaugas visoms socialinėms grupėms tinkama investicija, siekiant krašto socialinės integracijos.

UDC pagal atliekamas funkcijas iš dalies galima prilyginti bendruomenės centrams arba bendruomenės namams, kurie apibūdinami kaip vieta, kurią gerai žino ar lengvai gali pasiekti tam tikros gyvenvietės ar mikrorajono gyventojai, kuriame visą dieną ir vakare vyksta įvairūs užsiėmimai: mokymo kursai suaugusiems, laisvalaikio klubai įvairaus amžiaus ir pomėgių asmenims. Šis centras/ bendruomenės namai yra atviri visiems gyventojams – nepriklausomai nuo jų rasės, socialinės padėties, religinių ar politinių įsitikinimų. Visus juos vienija tradiciškai susiklostęs priklausymas tai pačiai bendruomenei, kurią sąlygoja gyvenamoji vieta, bendri interesai.

2. VEIKLOS ORGANIZAVIMAS

Tikslas. Universalaus daigiafunkcinio centro *tikslas* - tenkinti regiono / gyvenamosios vietovės įvairių interesų grupių socialinius edukacinius poreikius, telkiant valstybinius, privačius ir vietinius finansų ir intelekto išteklius.

Uždaviniai:

- plėtoti socialinių, edukacinių paslaugų infrastruktūrą kaimo bendruomenėse, teikiant kokybiškas socialines, edukacines paslaugas, atitinkančias konkrečios bendruomenės poreikius;
- ugdyti miesteliuose ir kaimiškose teritorijose gyvenančių asmenų socialinį aktyvumą, tarpusavio supratimą ir toleranciją, atsakomybę už konkrečių problemų sprendimą;
- plėtoti savanoriškumo ir savipagalbos idėjas bendruomenėje;
- kurti socialinį kapitalą, remiantis savitarpio pasitikėjimu, bendradarbiavimu ir bendrosiomis vertybėmis.

Funkcijos:

1. veiklinimas – sąlygų klientų saviraiškai sudarymas, aktyvumo, veiklumo plėtojimas;
2. aprūpinimas/globojimas – klientų biologinių ir socialinių poreikių tenkinimas;
3. prusinimas – įgalinimas formuoti kompetencijas;
4. auklėjimas – klientų santykių su aplinka, savimi ir darbu formavimas;
5. švietimas – informacijos perdavimas ir priėmimas, sąlygų savišvietai sudarymas;
6. lavinimas – klientų fizinių, psichinių, praktinių žinių ir įgūdžių plėtojimas bei tobulinimas (pagal E.Štuopytę);
7. įgalinimas – žinių suteikimas apie komandinės veiklos ir socialinės partnerystės reikšmę siekiant gyvenimo kokybės ir kuriant pozityvią socioekologinę aplinką (pagal Kvienskienę, 2007).

Principai:

1. prieinamumas – kiekvienam asmeniui laiduojamas paslaugų prieinamumas;
2. kontekstualumas – veikla glaudžiai susieta su krašto ūkinės, socialinės, kultūrinės raidos kontekstu, kartu su juo atsinaujina ir atitinka nuolat kintančias visuomenės reikmes;
3. įvairovė – paslaugos atitinka įvairių bendruomenės grupių poreikius;
4. kompleksiskumas – teikiamos paslaugos gali apimti kelias sritis, priklausomai nuo konkretaus asmens (šeimos) poreikių;
5. partnerystės ir bendradarbiavimo tarp įvairių socialinių partnerių/institucijų užtikrinimas.

Planuojant UDC socialines edukacines paslaugas rekomenduotina laikytis tokių **etapų**:

1. išsiaiškinami bendruomenės poreikiai ir apibrėžiami konkrečių socialinių edukacinių paslaugų prioritetai;
2. organizuojamas aktualiausių socialinių edukacinių paslaugų bendruomenei teikimas jų gyvenamojoje teritorijoje;
3. numatoma socialinių edukacinių paslaugų plėtra ir alternatyvos;
4. nuolat palaikomi ir stiprinami ryšiai su valstybinėmis ir savivaldybių socialines paslaugas ir metodinę pagalbą teikiančiomis įstaigomis;
5. palaipsniui į universalaus daigiafunkcinio centro veiklą įtraukiami gebantys organizuoti tam tikrą veiklą privatūs asmenys, norintys padėti savanoriai bei artimiausioje aplinkoje veikiančios nevyriausybinės organizacijos iš švietimo įstaigos (parengta pagal Mickų, 2000).

UDC kūrimo (steigimo) etapai:

1. Iniciatyvinės grupės sutelkimas;
2. Organizacijų ir institucijų žemėlapiu teritorijoje sudarymas;
3. Valdymo grupės sukūrimas, į kurią gali būti įtraukiami seniūnijos atstovas, žemės ūkio bendrovės vadovas (jei yra), verslo organizacijos (jei yra), valstybinės institucijos, bendruomenė ir veikiančios NVO, kitos svarbios organizacijos ir pavieniai asmenys, aktyviai veikiantys gyvenamojoje teritorijoje;
4. Bendruomenės poreikių tyrimas ir prioritetų nustatymas;
5. UDC veiklos strateginio plano parengimas ir patvirtinimas;
6. UDC patalpų pastato rekonstrukcija ir pritaikymas veikloms;
7. UDC darbuotojų parinkimas bei mokymai (jei reikia);
8. UDC veikla;
9. UDC veiklos stebėseną ir vertinimas.

Pirmajame etape vyksta iniciatyvinės grupės sutelkimas. Iniciatyvinė grupė turėtų parengti organizacijų ir institucijų žemėlapiu teritorijoje bei aptarti visus valdymo grupės veiklos ypatumus. Iniciatyvinę grupę sukurti turėtų būti įpareigoti seniūnijos, savivaldybės plėtros ir infrastruktūros švietimo, kultūros ir socialinės paramos skyrių atstovai.

Klausimai, padedantys kurti grupę:

- Kas turėtų dalyvauti?
- Kokie reikalavimai keliama grupės nariams?
- Kokius gebėjimus ir įgūdžius turi turėti grupės nariai?
- Kokios pagrindinės galimos veiklos kryptys?
- Kiek narių iš kiekvienos organizacijos turėtų dalyvauti?

Antrajame etape vyksta valdymo grupės narių atranka. Pirmas žingsnis telkiant grupę yra tinkamų žmonių parinkimas. Kiekvieno grupės nario tikslus ir charakteristikas geriausiai apibūdina jo profesinės veiklos sąsajos su galimu vaidmeniu grupėje. Galima valdymo grupės sudėtis: seniūnijos atstovas, bendruomenės valdžios atstovai, verslo organizacijos (jei yra), savivaldybės institucijų atstovai, NVO atstovai.

Trečiajame etape atliekama bendruomenės situacijos ir poreikių analizė. Kuo geriau bus žinomi bendruomenės poreikiai ir interesai, tuo geriau bus galima suplanuoti UDC veiklą. Bendruomenės poreikius galima nustatyti naudojant specialiai tam parengtas anketas, klausimynus, vykdant stebėjimą (tam tikro reiškinio dažnumas, svarbių reiškinų ar sąlygų stebėjimas) ir pan. Išvardinti metodai poreikiams nustatyti gali būti naudojami atskirai, apsisprendžiant, kuris labiausiai tam tinka, ir apgalvojant bei pasiruošiant tam tikras priemones (pavyzdžiui, klausimynus) arba derinant kelis metodus tarpusavyje. Atliekant bendruomenės situacijos analizę galima taikyti SSGG analizės modelį (*angliškai SWOT*). Taikant šį analizės metodą, organizacija analizuojama keturiais aspektais: silpnybės, stiprybės, galimybės, grėsmės.

Ketvirtajame etape, išanalizavus situaciją bei poreikius, formuluojami UDC veiklos tikslai. Ypatingas dėmesys skiriamas strateginiam planavimui. Planavimas yra startinė bet kurios organizacijos valdymo funkcija, o strategija – tai esminės organizacijos plėtros kryptys. Jų pagrindu toliau organizuojama kasdieninė veikla, strateginės kryptys detalizuojamos trumpesniai laikui: metams, ketvirčiams ir t. t.. Strategija yra svarbiausia organizacijos veiksmų programa, nurodanti ilgalaikių tikslų prioritetus ir išteklius jiems pasiekti. Ji rengiama SSGG analizės prognozių pagrindu. Strateginis planavimas suformuoja pagrindinius tikslus ir politiką jiems pasiekti, kad visa organizacija veiktų viena kryptimi. Strategiją turėtų kurti UDC valdymo grupė, o įgyvendinti visų lygių vadovai.

Strateginio planavimo sistema, užtikrina viso strateginio valdymo proceso realizavimą, kurio metu nustatomos kryptys ir būdai, kaip efektyviausiai panaudoti turimus ir planuojamus gauti finansinius, materialinius ir intelekto išteklius UDC misijai įgyvendinti ir numatytiems tikslams pasiekti. Lygiagrečiai turi būti numatoma veiklos priežiūros sistema ir atsiskaitymas už rezultatus.

UDC rengia 5 metų trukmės veiklos planą, kuris kasmet įvertinamas ir koreguojamas.

UDC turėtų parengti ir sutrumpintą strateginę veiklos planą, kurio paskirtis būtų – glaustai visuomenei pateikti svarbiausią informaciją apie UDC misiją, tikslus, veiklos kokybės kriterijus, vykdomas programas, programų tikslus ir siekiamus rezultatus.

Penktame etape vyksta veiklos organizavimas, vadovavimas. Organizavimo tikslas – optimizuoti grupės veiklą, sudaryti prielaidas didinti šios veiklos efektyvumui parenkant: tinkamiausius darbo metodus; materialius ir intelekto išteklius; patogiausią vietą; palankiausią laiką. Kiekviena grupė neišsiverčia be organizacijos valdymo. Valdymo struktūra turi būti tokia, kad ji padėtų įgyvendinti organizacijos strateginiame plane numatytus veiklos tikslus.

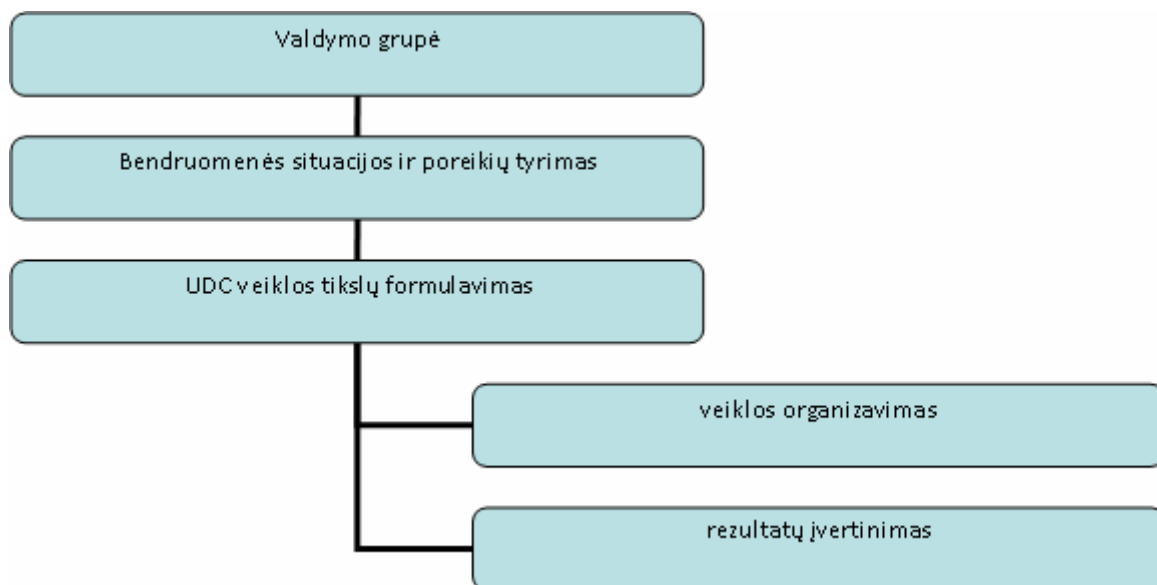
Visuose UDC kūrimo etapuose, organizuojant veiklą, žengiami keli pagrindiniai žingsniai:

1. Darbo pasidalinimas. Visi darbai suskirstomi į užduotis, kurias galės atlikti atskiros organizacijos ar jų deleguoti žmonės.
2. Nustatomi pavaldumo santykiai. Kai darbai ir atsakomybės yra paskirstyti, būtina numatyti schemą, kas, kam, kada atsiskaito.
3. Koordinavimas. Mechanizmų sukūrimas, jungiančių visų valdymo grupės narių ir komandų atliekamas užduotis į visumą (Stoškus, Beržinskienė, 2005, p. 130).

Kiti mokslininkai pabrėžia, kad šioje stadijoje taip pat būtina identifikuoti kiekvieno nario lūkesčius, aptarti jų dermę su grupės numatytais tikslais, nustatyti grupės taisykles, aptarti grupės veiklą: sprendimų priėmimo technikos; susitikimų darbotvarkės; dalyvavimas; nustatyti grupės narių taisykles; aptarti valdymo modelius.

Šeštame etape vyksta užsibrėžtų tikslų įgyvendinimo įvertinimas (žr. 2.1 pav.).

2.1. pav. UDC veiklos vertinimas

Šaltinis: sudaryta autorių

3. STRUKTŪRA, VALDYMAS

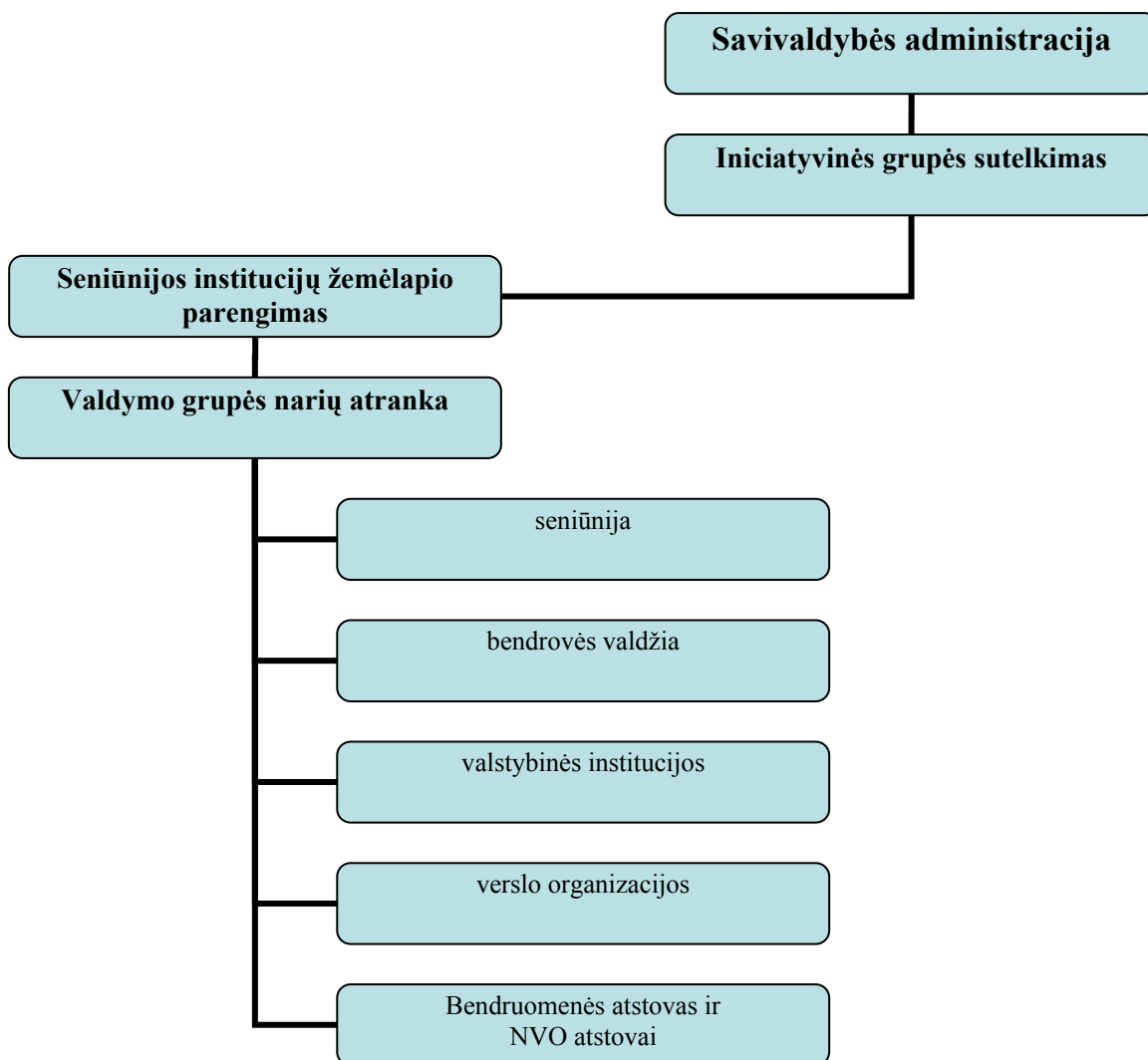
Į UDC struktūrą ir valdymą glaudžiai įsilieja viešąjį interesą ginančios, puoselėjančios, organizuojančios organizacijos ir/ar jos dalys. UDC valdymas neatsiejamas nuo vietos savivaldos institucijų ir vietinių iniciatyvų, kurių tarpusavio bendradarbiavimas užtikrina veiklos efektyvumą.

Siūloma, kad į UDC struktūrą būtų įtrauktos:

- vietos savivaldos institucijos (savivaldybės administracija, seniūnijos: kontrolė, įvairiapusiška pagalba, metodinė ir finansinė parama ir pan.);
- bendruomenės ir/ar iniciatyvinės grupės nariai (aktyvūs lyderiai, bendruomenės pirmininkai, vietos veiklos grupės ir pan.);
- privačios iniciatyvos (paramos teikėjai, labdaros ir kitų fondų atstovai ir pan.: parama ir pagalba);
- kiti suinteresuoti asmenys (NVO, Lietuvos ir užsienio partneriai, mokyklos, UDC lankančių tikslinių grupių atstovai, pirmininkai, vaikų tėvai ir kt.).

Tuo tarpu UDC valdymą atliktų valdymo grupė (žr. 3.1 pav.).

3.1. pav. UDC valdymo grupės struktūra

Šaltinis: sudaryta autorių

Valdymo grupės funkcijos:

- tyrimas ir konsultacijos – poreikių ir plėtos nustatymas;
- strateginio UDC veiklos plano rengimas;
- plano įgyvendinimo priemonių numatymas;
- išteklių paskirstymas;
- atsakomybių paskirstymas;
- darbuotojų paieška ir atranka;
- programų įgyvendinimo priežiūra ir stebėseną;
- lobizmas ir sklaida.

Kiekvieno grupės nario tikslus ir charakteristikas geriausiai apibūdina jo profesinės veiklos sąsajos su galimu vaidmeniu grupėje. Galima valdymo grupės sudėtis: seniūnijos atstovas, bendruomenės valdžios atstovai, verslo organizacijos (jei yra), savivaldybės institucijų atstovai, NVO atstovai.

4. EDUKACINĖS VEIKLOS; VEIKLOS MODELIŲ TRUMPAS PRISTATYMAS

Vadovaujantis šalies bendruomenių veiklos patirtimi, galima teigti, kad vieningo centro veiklos modelio būti negali. Bendruomenių poreikių ir galimybių įvairovė įtakos ir centrų veiklos įvairovei. Todėl šiame skyriuje remiantis mokslininkų tyrimais, savivaldybių darbuotojų apklausos bei ekspertų interviu rezultatais bus pristatomi galimos UDC edukacinės veiklos.

Galimos pagrindinės UDC veiklos, remiantis M.Gurjanovos modeliu (cit. J.Mickus, 2000):

- palankių sąlygų sukūrimas įvairiapusiškam vaiko ir suaugusiojo asmenybės vystymuisi, patenkinant poreikį lavintis, kultūringai leisti laisvalaikį, stiprinti fizinę sveikatą, užsiimti visuomenei naudinga veikla ir dirbti;
- parama šeimai – stiprinimas ir palaikymas, auklėjamojo potencialo ir bendros kultūros kėlimas, įvairiapusiškos socialinės pedagoginės, socialinės psichologinės, socialinės medicininės pagalbos suteikimas, įjungimas į geresnio gyvenimo kūrimą mieste ir kaime;
- pagalba kuriant papildomas darbo vietas, verslo palaikymas, namų ūkio, įvairių formų apsirūpinimo, tarp šeimyninės kooperacijos ir integracijos vystymas;
- skubi socialinė pagalba šeimoms, auginančioms vaikus, neįgaliems žmonėms, seneliams, pabėgėliams ir kitiems asmenims, laikinai atsidūrusiems sunkiose gyvenimo situacijose; jų socialinė apsauga, palaikymas, socialinė adaptacija ir pan.;
- mokslinis tiriamasis, ekspertinis darbas prognozuojant, projektuojant ir modeliuojant socialinių paslaugų teikimo organizavimą; socialinių naujovių įdiegimas į šviečiamąją ir kultūrinę veiklą su vaikais, jų šeimomis, suaugusiais gyventojais;
- nepilnamečių priežiūra ir jų teisių gynimas;
- darbas su rizikos grupėmis (žmonėmis, piktnaudžiaujančiais alkoholiu, narkotikais, gyvenančiais asocialiai ir kt.);
- mokslinis metodinis darbas apibendrinant ir skleidžiant patirtį, naujoves, vaikų ir suaugusiųjų švietimo, auklėjimo, sveikos gyvensenos, ūkininkavimo patirties, verslo, mokslo ir personalo rengimo srityse;
- vaikų ir jaunimo socialinių iniciatyvų vystymas, socialiai prasmingos nevyriausybinių organizacijų, judėjimų, asociacijų veiklos palaikymas.

Savivaldybių anketinės apklausos (n=43), užsienio (n=12) ir Lietuvos¹ (n=7) ekspertų nuomonė pateikta 4.1 lentelėje.

¹ Gyventojų skaičiai bendruomenėse

Kauno neįgaliojo jaunimo užimtumo centras Kaune – 356.701, 2007 m. liepos 1 d. šaltinis Kauno miesto savivaldybės duomenys prieiga per internetą <http://www.kaunas.lt/files/296/Teritorija,%20gyventoju%20skaicius.doc>
Jonavos rajono neįgaliųjų veiklos centras, gyventojų skaičius rajone 52 286 tūkst. iš jų mieste – 34 695, Jonavos rajono savivaldybės duomenys prieiga per internetą <http://www.jonava.lt/index.php/lt/37217/>
Utenos vaikų socialinės paramos ir ugdymo centras, gyventojų skaičius rajone 48 922 tūkst. iš jų mieste – 34 695, Jonavos rajono savivaldybės duomenys prieiga per internetą <http://www.utena.lt/index.php?ItemId=6282>
Ukmergės rajono Deltuvos miestelio bendruomenė, gyventojų skaičius miestelyje - 503, 2001 m. šaltinis: statistikos departamentas.
Ukmergės rajono Lyduokių kaimo bendruomenė, gyventojų skaičius kaime - 163, 2001 m. šaltinis: statistikos departamentas
Ukmergės rajono Tolučių – Bajorų kaimų bendruomenė, gyventojų skaičius - 241, 2001 m. šaltinis: statistikos departamentas
Zarasų rajono Salako bendruomenės centras, seniūnijoje gyventojų skaičius – 1256, miestelyje -604, 2001 m. šaltinis: statistikos departamentas.

4.1. lentelė. Pagrindinės UDC esamos būklės ir tendencijų analizės išvados

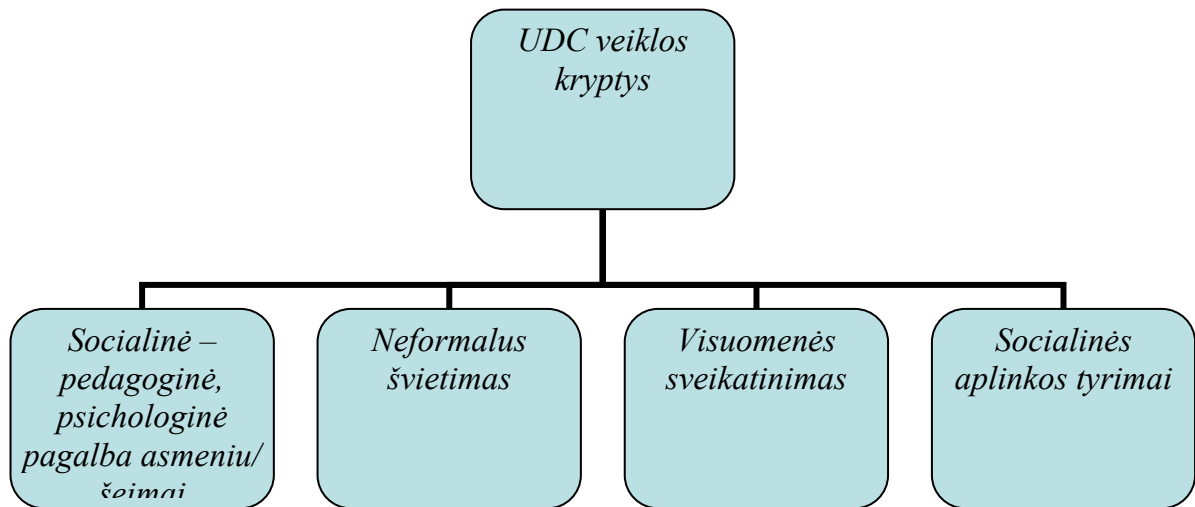
Savivaldybių nuomonė	Lietuvos ekspertų nuomonė	Užsienio ekspertų nuomonė
UDC veikla turėtų būti susijusi su neformaliu ugdymu, suaugusių užimtumu, ikimokykliniu ugdymu bei jame turėtų būti teikiamos socialinės ir psichologinės paslaugos įvairaus amžiaus žmonėms	Vieningo centro veiklos modelio negali būti. Bendruomenių poreikių ir galimybių įvairovė įtakos ir centrų veiklos įvairovei. Pagrindiniai priimami pasiūlymai: UDC steigėjais savivaldybės taryba ir/ar bendruomenės taryba	UDC apima platų spektrą socialinių edukacinių paslaugų pradedant vaikų priežiūra – baigiant socialinių paslaugų namuose teikimu
UDC turėtų dirbti socialiniai pedagogai, darbuotojai, psichologai, ikimokyklinio ugdymo specialistai, pedagogai, bibliotekininkai, IT specialistai	Kelių suinteresuotų partnerių įsteigtos įstaigos veikla yra perspektyvesnė, nes pastovus bendradarbiavimas ir bendrų tikslų siekimas labiau pateisins bendruomenės narių lūkesčius	Nėra vienintelio efektyviausio UDC modelio. UDC modelio ypatumus lemia bendruomenės poreikiai
Pageidautina, kad pusę institucijos biudžeto turi būti finansuojama iš savivaldybės lėšų, kita pusė – iš projekto lėšų ar valstybės lėšų		UDC visą ar bent pusę biudžeto sudaro savivaldybės (valstybės) lėšos
UDC – savivaldybės pavaldumo įstaiga, tačiau gali būti plėtojamos ir viešosios įstaigos, NVO ir pan.		valdyme aktyviai dalyvauja suinteresuotos bendruomenės organizacijos bei tėvai

Šaltinis: sudaryta autorių

Apibendrinant M.Gurjanovos modelį, savivaldybių apklausos ir Lietuvos bei užsienio ekspertų interviu duomenis, galima išskirti pagrindines UDC veiklos kryptis (žr. 4.1 pav.):

- Socioedukacinė – pedagoginė psichologinė pagalba asmeniui, šeimai, ypatingoms grupėms, socialinių įgūdžių ugdymas;
- Neformalus švietimas;
- Visuomenės sveikatinimas;
- Sisteminis darbas su socioekologine aplinka.

4.1. pav. UDC veiklos kryptys

Šaltinis: sudaryta autorių

Autorių pasiūlymai dėl UDC paslaugų, tikslinių grupių ir specialistų, remiantis atlikta analize, pateikti 4.2 lentelėje.

4.2. lentelė. UDC paslaugos, tikslinės grupės ir specialistai

Sritis	Paslauga	Tikslinė grupė	Darbuotojai	Erdvės
Neformalus švietimas Pagalba	Ikimokyklinis ugdymas	Vaikai nuo 1 iki 6/7 metų	Vaikystės pedagogai, Savanoriai	Atsižvelgiant į teikiamų paslaugų pobūdį ir tikslines grupes (patalpos įrengiamos, atsižvelgiant į tokio pobūdžio paslaugoms tinkamų patalpų įrengimo reikalavimus)
	Priešmokyklinis ugdymas	6-7 metų vaikai, nelankantys kitų ugdymo įstaigų	Vaikystės pedagogai Pradinių klasių mokytojai Savanoriai	Atsižvelgiant į teikiamų paslaugų pobūdį ir tikslines grupes (patalpos įrengiamos, atsižvelgiant į tokio pobūdžio paslaugoms tinkamų patalpų įrengimo reikalavimus)
	Neformalus vaikų užimtumas (Dienos centras, laisvalaikio užimtumo, meninės saviraiškos grupės, IT prieigos taškai, sporto klubai ir pan.)	Vaikai iki 18 metų amžiaus	Socialiniai darbuotojai Socialiniai pedagogai Neformalaus ugdymo specialistai Laisvalaikio pedagogai IT specialistas Savanoriai	Atsižvelgiant į teikiamų paslaugų pobūdį ir tikslines grupes (patalpos įrengiamos, atsižvelgiant į tokio pobūdžio paslaugoms tinkamų patalpų įrengimo reikalavimus). Pvz., sporto patalpos ir įranga, mokymo(si) medžiaga, žaidimų inventorių, įvairių užsiėmimų medžiagos ir įrankiai (pvz., piešimui, šokiams ir t.t.)
	Neformalus suaugusiųjų švietimas	Vyresni kaip 18 metų amžiaus asmenys	Pedagogai IT specialistas Psichologas Savanoriai	Patalpos: mokymui(si) tinkama erdvė; kompiuterinė klasė ar kitaip pritaikyta darbo vieta kompiuteriui su prieiga prie Interneto. Baldai: stalas ir kėdė; kompiuterio stalas ir kėdė, kompiuteris su būtina programine įranga, prijungimas prie Interneto
	Savišvieta (biblioteka, interneto prieigos taškas)	Visi bendruomenės nariai	Bibliotekininkas IT specialistas Savanoriai	Patalpos: kompiuterinė klasė ar kitaip pritaikyta darbo vieta kompiuteriui su prieiga prie Interneto; bibliotekai tinkamos patalpos (įskaitant bibliotekos fondo laikymui skirtas patalpas) Baldai: kompiuterio stalas ir kėdė, kompiuteris su būtina programine įranga, prijungimas prie Interneto; darbo vieta skaitymui (stalas, kėdė), bibliotekai tinkami badai (spintos, kartoteka ir t.t.)
	Socialinė pagalba (bendrosios ir specialiosios)	Visi bendruomenės nariai	Socialiniai pedagogai, Socialiniai darbuotojai Socialinių darbuotojų padėjėjai	Atsižvelgiant į teikiamų paslaugų pobūdį ir tikslines grupes (patalpos įrengiamos, atsižvelgiant į tokio pobūdžio paslaugoms tinkamų patalpų įrengimo

Sritis	Paslauga	Tikslinė grupė	Darbuotojai	Erdvės
	socialinės paslaugos)		Savanoriai	reikalavimus)
	Pedagoginė pagalba	Vaikai	Pedagogai Spec. pedagogai Psichologas Savanoriai	Atsižvelgiant į teikiamų paslaugų pobūdį ir tikslines grupes (patalpos įrengiamos, atsižvelgiant į tokio pobūdžio paslaugoms tinkamų patalpų įrengimo reikalavimus)
	Pedagoginė – psichologinė pagalba	Jaunos šeimos	Socialiniai pedagogai Psichologas Visuomenės sveikatos priežiūros specialistas Savanoriai	Atsižvelgiant į teikiamų paslaugų pobūdį ir tikslines grupes (patalpos įrengiamos, atsižvelgiant į tokio pobūdžio paslaugoms tinkamų patalpų įrengimo reikalavimus)
	Psichologinė pagalba	Visi bendruomenės nariai	Psichologai Savanoriai	Atsižvelgiant į teikiamų paslaugų pobūdį ir tikslines grupes (patalpos įrengiamos, atsižvelgiant į tokio pobūdžio paslaugoms tinkamų patalpų įrengimo reikalavimus)
Visuomenės sveikatinimas	Pirminė sveikatos priežiūra	Visi bendruomenės nariai	Bendrosios praktikos slaugytojas Bendrosios praktikos slaugytojo padėjėjas Visuomenės sveikatos priežiūros specialistas Savanoriai	Atsižvelgiant į teikiamų paslaugų pobūdį ir tikslines grupes (patalpos įrengiamos, atsižvelgiant į tokio pobūdžio paslaugoms tinkamų patalpų įrengimo reikalavimus)
Sisteminis darbas su socioekologine aplinka: problemų įvairiaplanis nagrinėjimas ir gyvenamosios aplinkos gerinimas	Bendruomenės poreikių tyrimas Prioritetų formavimas Bendruomenės įgalinimas	Visi bendruomenės nariai	Socialiniai pedagogai Socialiniai darbuotojai Savanoriai	Patalpos: kompiuterinė klasė ar kitaip pritaikyta darbo vieta kompiuteriui su prieiga prie Interneto; susitikimams tinkamos patalpos, bendrosios erdvės Baldai: kompiuterio stalas ir kėdė, kompiuteris su būtina programine įranga, prijungimas prie Interneto; darbo vieta
Bendrosios paslaugos	Susirinkimai, susitikimai su bendruomene,	Visi bendruomenės nariai Viešąjį interesą	Administracija Kiti UDC darbuotojai Savanoriai	Patalpos: bendrosios erdvės: susirinkimų kambarys, laisvalaikio (rekreacinė, poilsio) leidimo patalpa

Sritis	Paslauga	Tikslinė grupė	Darbuotojai	Erdvės
	konferencijų, švenčių ir panašių renginių organizavimas ir t.t.	atstovaujančios institucijos		
-	-	-	-	Kitos patalpos: administracijai skirtos patalpos 9jei taikoma), virtuvė ir pagalbinės ar maisto laikymo patalpos (jei nusprendžiama gaminti maistą UDC ar jį atsivežti), sanitariniai mazgai, persirengimo kambariai (jei vykdoma sporto organizavimo veikla) ir kt., atsižvelgiant į UDC teikiamas paslaugas

Pastabos: paslaugų, personalo ir erdvių sąrašas nėra baigtinis, kadangi priklauso nuo vėtos gyventojų bendruomenės ir jų poreikio, steigėjo finansinių ir organizacinių galimybių, iniciatyvinės grupės kompetencijos, aktyvumo ir kt. Sąrašą savo nuožiūra gali pateikti UDC steigimo/plėtos iniciatoriai, pateikę pagrįstų įrodymų dėl šių paslaugų teikimo bendruomenei tikslingumo, adekvatumo, realumo, finansavimo, valdymo ir veiklos organizavimo pagrįstumo ir pan.

Šaltinis: sudaryta autorių

Kiekvieno UDC veiklos tikslai bei paslaugos priklauso nuo bendruomenės poreikių. UDC uždaviniai yra kaimų gyventojų gyvenimo kokybės gerinimas, jų bendruomeninių ryšių stiprinimas, siekiant užtikrinti ekonominę, kultūrinę, aplinkosauginę ir socialinę plėtrą:

Teikiamos socialinės pedagoginės, psichologinės pagalbos uždaviniai:

1. Plėtoti socialinių paslaugų tinklą visiems bendruomenės nariams: teikiant bendrąsias ir specialiąsias socialines paslaugas.
2. Saugoti ir ginti socialiai pažeidžiamų bendruomenės narių teises ir interesus, skatinti sugebėjimą, pasirūpinti savimi, atkurti ryšius su visuomene bei, pagal galimybes, padėti integruotis visuomenėje.
3. Teikti bendruomenės nariams individualią ir grupinę psichologinę pagalbą.
4. Teikti vaikams ir jų šeimoms socialinę, pedagoginę – psichologinę pagalbą.
5. Pritraukti investicijas ir žmogiškuosius išteklius;
6. Bendradarbiauti su kitomis institucijomis šalyje, socialinėmis tarnybomis, dalintis patirtimi ir taikyti pažangius darbo metodus.

Neformalaus švietimo uždaviniai:

- Padėti gyventojams gyventi aktyviau, įdomiau ir prasmingiau;
- Sukurti vietą bendruomenės nariams kur jie galėtų bendrauti vieni su kitais, užsiimti mėgstama veikla, ir tokiu būdu sumažinti savo socialinę izoliaciją.
- Saugoti ir puoselėti etnokultūrą, kraštovaizdį bei gamtinę aplinką.
- Įvertinti ir puoselėti individualybę, suvokti save, stimuliuoti asmenybės pagrindų formavimą, savarankiškumą, saviraišką, kūrybą;
- Organizuoti vaikų ikimokyklinį ir priešmokyklinį ugdymą.
- Plėtoti suaugusių švietimo paslaugas
- Plėtoti vaikų užimtumo paslaugas

Visuomenės sveikatinimo uždaviniai:

1. Rūpintis, kad būtų teikiamos sveikatos priežiūros paslaugos, organizuoti medikų konsultacijas, prireikus – hospitalizuoti bei pagal nustatytą normą aprūpinti medikamentais, vykdyti sveikatos prevenciją ir švietimą.

Sisteminis darbas su socioekologine aplinka:

- Analizuoti bendruomenėje kylančias problemas ir jų priežastis, siekiant teikiamų paslaugų atitikimo bendruomenės poreikiams.

UDC teikiamų paslaugų spektras turi atitikti bendruomenės poreikius. Steigiant UDC, rekomenduotina teikti **prioritetą** tiems UDC, kuriuose:

1. Aktyviai veikianti bendruomenė/iniciatyvinė grupė;
2. Turi patirties įgyvendinant projektus;
3. Turi reikalingus žmogiškus išteklius numatytai veiklai įgyvendinti;
4. Numatyta veikla atitinka gyventojų poreikius (atlikta detali analizė);
5. Nepakankamai išplėtotas paslaugų tinklas vaikams/šeimai;
6. Aiškiai ir pagrįstai pateiktas UDC valdymo ir finansavimo, veiklos organizavimo aprašas, pateiktas suinteresuotų viešojo valdymo institucijų pritarimas projektinei veiklai (pvz., mokyklai inicijuojant UC steigimą, pateiktas atitinkamos savivaldybės kaip steigėjos pritarimas projektui ir jos sutikimas skirti lėšas UDC išlaikymui).

Finansavimas. UDC steigėjais galėtų būti ir savivaldybės taryba, ir bendruomenės taryba. Toks steigimas yra racionalus ir galėtų būti modelinis. Kelių suinteresuotų partnerių įsteigtos įstaigos veikla yra perspektyvesnė, nes pastovus bendradarbiavimas ir bendrų tikslų siekimas labiau pateisins bendruomenės narių lūkesčius. Todėl pagrindinė UDC išlaikymo našta (iki 80 proc. lėšų) turėtų tekti savivaldybei (pagal Vietos savivaldos įstatymą 6 straipsnio 6

punktą socialinių paslaugų įstaigų, šeimynų steigimas, išlaikymas ir bendradarbiavimas su visuomeninėmis organizacijomis yra savarankiška savivaldybių funkcija. Jas savivaldybės atlieka pagal įstatymų suteiktą kompetenciją, įsipareigojimus savo bendruomenei ir jos interesais. Įgyvendindamos šias funkcijas, savivaldybės turi sprendimų iniciatyvos, jų priėmimo bei įgyvendinimo laisvę ir yra atsakingos už šių funkcijų atlikimą. 1994 m. liepos 7 d. Nr. I-533), kita dalis būtų – projektinės, mokesčio už paslaugas lėšos, bendruomenės narių įnašai ir kitos teisėtai gautos lėšos.

UDC steigimas. Įvertinus Lietuvoje veikiančių centrų padėtį galime teigti, kad UDC gali būti steigiami kaimuose ir miesteliuose, turinčiuose keletą šimtų gyventojų, taip pat ir miestuose. Vis dėlto pirmajame UDC steigimo etape prioritetas galėtų būti teikiamas UDC, steigiamuose tose kaimo vietovėse, kuriose didžiausias jų poreikis, t.y. tose vietovėse, kuriose UDC gali efektyviai prisidėti prie egzistuojančių socioedukacinių paslaugų problemų sprendimo.

5. IŠVADOS

UDC tikslas - padėti tenkinti įvairių interesų grupių konkrečioje teritorijoje socialinius, edukacinius poreikius, telkiant valstybinius, privačius, nacionalinius ir vietinius išteklius, remiantis prieinamumo, kontekstualumo, įvairovės, kompleksiskumo, partnerystės ir bendradarbiavimo tarp įvairių socialinių partnerių principais.

Pagrindinės funkcijos turi apimti bendruomenės narių veikdinimą, aprūpinimą, prusinimą, auklėjimą, švietimą, lavinimą, tobulinimą, formavimą.

UDC veiklos kryptys: socialinė – pedagoginė, psichologinė pagalba asmeniui/ šeimai; Įvairių amžiaus grupių laisvalaikio užimtumas/ dienos centrai; Vaikų/ suaugusiųjų švietimas; Sisteminis darbas su socialine aplinka: problemų įvairiaplanis nagrinėjimas; Ikimokyklinis ir priešmokyklinis vaikų ugdymas.

Pagrindines UDC veiklas galima skirti į aštuonias grupes:

1. palankių sąlygų sukūrimas įvairiapusiškam vaiko ir suaugusiojo asmenybės vystymuisi, patenkinant norą lavintis, kultūringai leisti laisvalaikį, stiprinti fizinę sveikatą, užsiimti visuomenei naudinga veikla ir dirbti;
2. parama šeimos stiprinimui ir palaikymui, jos auklėjamojo potencialo ir bendros kultūros kėlimui, suteikimas jai įvairiapusiškos socialinės – pedagoginės, socialinės – psichologinės, socialinės – medicininės pagalbos, jos įjungimas į geresnio gyvenimo kūrimą miestelyje ir kaime;
3. pagalba sukuriant papildomas darbo vietas, verslo palaikymas, namų ūkio, įvairių formų apsirūpinimo, tarp šeimyninės kooperacijos ir integracijos vystymas;
4. vaikų šeimų, žmonių su negalia, senelių, pabėgėlių, neturtingųjų, piliečių, kuriems reikalinga skubi socialinė pagalba, laikinai atsidūrusių sunkiose gyvenimo situacijose, socialinė apsauga, palaikymas, pagalba, socialinė adaptacija;
5. mokslinis tiriamasis, ekspertinis darbas prognozuojant, projektuojant ir modeliuojant socialinių tarnybų darbą, socialinių naujovių įdiegimas į šviečiamąją ir kultūrinę veiklą su vaikais, jų šeimomis, suaugusiais gyventojais;
6. nepilnamečių priežiūros profilaktika ir jų teisių gynimas, darbas su rizikos grupėmis, žmonėmis piktnaudžiaujančiais alkoholiu, narkotikais, gyvenančiais asocialiai;
7. mokslinis metodinis darbas aprūpinant socialinių tarnybų darbuotojus praktine veikla, apibendrinant ir platinant patirtį, naujoves, vaikų ir suaugusiųjų švietimo, auklėjimo, sveikos gyvensenos, ūkininkavimo patirties, verslo, mokslo ir personalo rengimo, bendruomenės narių mokymo bei kitų kompetencijų stiprinimo srityse;
8. vaikų, jaunimo socialinės iniciatyvos vystymas, visuomeniškai prasmingos nevyriausybinių organizacijų, judėjimų, asociacijų socialinės veiklos palaikymas.

Vieningo centro veiklos modelio būti negali. Bendruomenių poreikių ir galimybių įvairovė turės įtakos ir centrų veiklos įvairovei.

Įvertinus Lietuvoje veikiančių centrų padėtį galime teigti, kad daigiafunkciniai centrai gali būti steigiami kaimuose ir miesteliuose turinčiuose keletą šimtų gyventojų, taip pat ir miestuose.

UDC veiklos modeliavimas apima šešis tarpusavyje susijusius etapus: **pirmajame etape** vyksta iniciatyvinės grupės sutelkimas.; **antrajame** - atrenkami valdymo grupės nariai iš seniūnijos, bendrovės valdžios (jei yra), verslo organizacijų (jei yra), valstybinės institucijų, bendruomenės ir veikiančių NVO atstovų; **trečiajame** atliekama bendruomenės situacijos ir poreikių analizė; **ketvirtajame** - formuluojami UDC veiklos tikslai; **penktame** vyksta veiklos organizavimas, vadovavimas; **šeštame** - užsibrėžtų tikslų įgyvendinimo įvertinimas.